

BEITER SOM BLIR BEDRE ÅR FOR ÅR

I målrettet beiting er arealene delt inn i mindre stykker for å beite med større beitetrykk i kortere tid, for så å la plantene få lang hviletid. Beiteplanlegging gjøres for å nå egne målsetninger og tilpasses underveis.

Hege Sundet
Rådgiver i NLR
hege.sundet@nlr.no

Begrepet målrettet beiting (Adaptive multi-paddock grazing), er forklart som en mer effektiv form for rotasjonsbeiting. Richard Teague, beiteforsker ved Texas A&M AgriLife Research, forklarer hvorfor beitesystemet er «en mer effektiv form for rotasjonsbeiting». I likhet med rotasjonsbeiting er beitearealene delt inn i min-

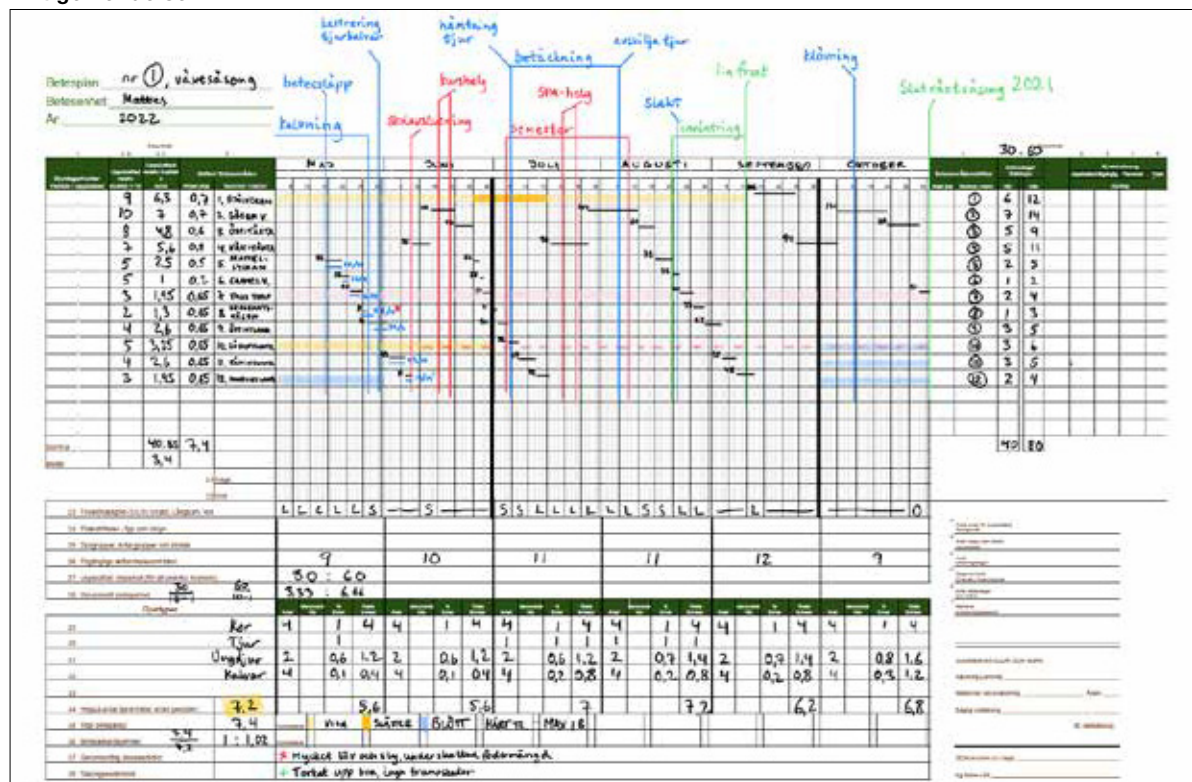
dre skifter, slik at dyra får tildelt et begrenset område av gangen, og plantene får hviletid før neste avbeiting. Forskjellen ligger blant annet i at flytting av dyr hele tida tilpasses bondens kontekst, plantenes vekst og observasjoner på beitenene. Her gjelder det å følge våkent med på den faktiske nå-situasjonen.

Tida dyra er på beite er påvirket av grasets veksthastighet samt temperatur og nedbør. Dyra får beite der «passe lenge», og hva som er passe finner man ut ved å observere plantene og dyrepåvirkningen. Helt først i sesongen er dyra kanskje tre dager på et nokså stort område. Tre uker etter er kanskje tildelt areal og beitetid

Målrettet beiting med melkekyr på Nord Vestlandet. Foto: Privat

Figur. Planlegging av beitesesongen i et skema hjelper deg til å holde oversikt over beiting og høsting, gjenvekstperioder for graset og matching av grasressursen og fôrbehovet gjennom sesongen, og andre viktige hendelser.

« vekt på større beitetrykk kortere tid »»

halvert, fordi veksten i plantene er i full fart. Hva som er passe lenge, passe antall dyr og riktig utviklingsstadium er det du som bonde som må ta eierforhold til.

Balansert fôr, lange røtter og mindre parasitter

Sammenliknet med vanlig rota-sjonsbeiting legges det mer vekt på større beitetrykk kortere tid, og at plantene får vokse lenger i fred før dyra kommer tilbake. Med mer beitetrykk blir det også jevnere beitet, fordi dyra konkurrerer mer om maten og spiser også mindre attraktive planter. Hvis dyra går der for lenge så beiter de flere ganger på de mest smakelige plantene og stresser gjenveksten.

FAKTA

Om prosjektet Måltrettet beiting for bedre jord- og økosystemhelse

- Syv gårder fra Kragerø i Sør til Narvik i nord deltar
- To melkebruk er med
- Norsk landbruksrådgiving, Regenerativt Norge, Nibio, Norsøk og bønder samarbeider
- 15 indikatorer i beitenes overvåkes årlig og det er anlagt en fastrute for langtidsovervåking
- Finansiert av Landbruksdirektoratet, Norges Bondelag og Gjensidiges Bærekraftfond
- NLR Østafjells er prosjekteier og leder
- Les mer på prosjektsiden Måltrettet beiting for bedre jord- og økosystemhelse | NLR Østafjells

Om dyra spiser jevnt over, men fjernes «i tide» unngår man at gode fôrplanter får en knekk i vekstkurven, eller går ut. Generelt lar man plantene vokse seg

større, slik at det er et godt forhold mellom protein og karbohydrater. Fordelen med at plantene er større når de beites er også at parasittpresset reduseres dras-

tisk. Med større rotsystem får plantene bedre tilgang på vann og mineraler. Med mindre stress og større fotosynteseapparat får plantene også overskudd å dele med jordlivet, og virkningen blir blant annet bedre jordstruktur.

Hermer etter naturen

Målrettet beiting går ut på å etterligne påvirkningen som skjer i naturen når flokker av beitedyr spiser, trækker og gjødsler grasmark. Grasmarka, som er evolusjonært tilpasset beiting, stimuleres til ny vekst. Det blir nisjer for flere arter, planterester trækkes ned, møkk gjødsler og gir godt miljø for nedbrytere og effektiv resirkulering av næringsstoffer. Beitedyra sprer næring, frø og mikrober som øker omsetningen. Det blir større mangfold av planter, jordliv, insekter, dyr og fugler. En vanlig utfordring på beitenes er overbeiting og få arter av beitevekster. Altså at dyra enten er for lenge på et areal, eller komme tilbake før plantene har fått tid til å hente seg inn igjen. Da går vi glipp av mye fotosyntese. Maksimal vekst og bladareal for fotosyntese i enga, forutsetter tilstrekkelig med hviletid for plantene etter at dyra har beita dem. Passe beiting stimulerer til ny vekst, men for mye beiting gir stressreaksjoner hos plantene. For lite beiting

Det som er veldig forskjellig fra andre beitesystemer er at når dyra flyttes fra beitet, vil det stå igjen mye biomasse for fotosyntese. Foto: Privat

fører fort til at plantene går i frø og avslutter vegetativ vekst for tidlig. Vi må altså styre dyra på en måte som gir plantene mulighet til å være produktive. Det handler også om å bevisst fremme ønskede arter, og hemme de uønskede. Hviletid er ett virkemiddel, ett annet kan være tidsavgrensning, bevisst overbeiting for å svekke ugras som har tatt overhånd. Å fremelske flere arter gras, belgvekster og urter i enga er også med på å gi en større produksjon som følge av større bladareal med fotosyntese, og større diversitet av jordliv som støtter planteveksten.

Lengre sikt

Begrepet målrettet beiting innebærer også at bonden har definert

sine overordnede mål med dlang tidshorisin for seg og familien. Beitedyra og beiteplanlegging er ledd i å bedre jordhelsen og gårdens ressursgrunnlag på lang sikt.

Beitedyra er altså i denne sammenhengen mer enn melk og kjøtt som gir inntekt i dag. Dyra er også virkemiddel for å løfte produksjonsgrunnlaget på gården. Det betyr jorda og økosystemet på gården sin evne til å produsere med minst mulig innsats utenfra.

For de fleste er målet på sikt å løfte totalproduksjonen basert på gårdens egne ressurser. Delmålene er gjerne ikke det samme hvert år eller for hvert skifte. Derfor tilpasses størrelsen på beitearealet og dyrepåvirkning ut ifra hva man vil oppnå.

Identifisere svake ledd

Innenfor beitebruket kan det være utfordringer med parasitter, fôr-kvalitet, avlingsmengde eller ugras. Da er det viktig å finne årsakssammenhenger.

Vi bruker et målesystem (se ramme) for å finne svake ledd i gårdens økosystemprosesser. Det kan være at nedbrytinga av gjødsel og strø går saktere enn forvent-

Overvekt av gårdene i prosjektet er kjøttprodusenter: Foto: Privat

tet, og det er lite meitemark å se. Da spør man seg hvorfor det er slik. Hva må til for å få mer aktiv nedbryting? Kan det være mangel på mat eller feil miljøforhold for nedbryterne? Kanskje vil bonden da prøve å sette igjen noe mer plantemasse som dyrka trækker ned. Det kan gi både mat, fuktighet og beskyttelse for nedbryterne. Slike enkle tiltak kan etter noe tid sette fart på vekst og utvikling hos plantene.

Hvordan komme i gang?

For å komme i gang trenger du å planlegge beitingen. Faste gjerder, flyttbare gjerder, vannforsyning og drivveier er noen av tingene du må ta stilling til. Man må starte med å dele beitene opp i så mange skifter at hvert skifte kan få stå i fred i 30 – 60 dager. Det handler om å tillate plantene å vokse seg noe større enn du er vant med, og la det stå igjen mer biomasse når du flytter dyra. Hvis man er vant til å la graset bli overbeitet, så kan det være vanskelig å flytte dyra vekk tidligere, for det kjennes feil å la fôr gå til spille. I starten kan en tommelfingerregel brukes: la dyra beite 40 prosent, la 30 prosent av bladmassen stå igjen og tillat dyra å trække ned 30 prosent av biomassen. Ikke la dyra komme tilbake før plantene er i riktig utviklingsstadium igjen. Årets erfaringer og observasjoner er et godt utgangspunkt for beiteplanen neste år.

Erfaringer i prosjektet

I prosjektet Måltrettet beiting for bedre jord- og økosystemhelse tester syv gårder i Norge beite-systemet. To av gårdene driver med melkeproduksjon. Deltakerne støtter seg til planleggingsverktøyet Helhetlig forvaltning, der beiteplanlegging inngår som en viktig del.

Tabell: Her sammenliknes tre beitesystemer.

Kilde: The art and Science of grazing, av Sarah Flack.

	Kontinuerlig beiting	Rotasjonsbeiting Skiftebeiting	Måltrettet beiting (Adaptive multipaddock Grazing)
Tida dyra er på beitet/ frekvens på flytting til nytt beite.	Dyra oppholder seg på samme arealet hele beitesesongen.	Dyra flyttes fra skifte til skifte, og ofte i en bestemt rekkefølge, og antall dager. Hviletiden kan være lik selv om veksthastigheten endrer seg gjennom sesongen.	Dyra flyttes til et nytt skifte når plantene har fått nok hviletid og det tas hensyn til hva bonden vil oppnå på skiftet.
Førtilgang	Dyra beiter selektivt, noe som gjør det vanskelig for dyra å få i seg en balansert fôrasjon. Om våren er det vanligvis mye og bra fôr. Senere er plantene enten for unge eller for grove.	Beitedyra får i seg nok, og riktig kvalitet, i første del av sesongen, men hvis ikke dyra flyttes i takt med veksten til plantene vil kvalitet og mengde etter hvert svekkes.	Beitedyra får i seg nok og riktig kvalitet hele sesongen.
Førmengde	Kvaliteten blir vanligvis dårligere utover sesongen. Produktiviteten går ned år for år etter hvert som plantene blir skadet av overbeiting.	Hvis flokken kommer tilbake og beiter før plantene har fått nok gjenveksttid, vil mengde og kvalitet av fôr reduseres. For hvert år blir produktiviteten lavere.	Flokken får bare komme tilbake til et skifte når plantene har fått nok gjenveksttid, slik at mengde og kvalitet holder seg oppe. Når veksthastigheten går nedover, økes også størrelsen på tildelt areal. Over år så økes produktiviteten på beitene.
Førkvalitet	Førkvaliteten går nedover etter hvert som gode fôrarter går ut og overtas av ugras. Beitepussing og fornying blir nødvendig.	Kvaliteten vil gradvis reduseres ved overbeiting. Det blir mer ugras og selektiv beiting. Beitepussing kan hindre spredning av ugras, men ofte er fornying av beitene nødvendig.	Kvaliteten på beitene vil bedres over tid. Dess mer intensiv styring av beitinga, dess raskere oppnås bedring av beitekvaliteten.

« la dyra beite 40 prosent, la 30 prosent av bladmassen stå igjen og tillat dyra å trække ned 30 prosent av biomassen »

Virkningene på gårdens økosystemprosesser måler vi først som et startpunkt - en «baseline», og deretter overvåkes beitene årlig. Da bruker vi et scoringssystem med 15 indikatorer som gir oss informasjon om artsdynamikk og energiflyt i systemet, Med andre ord hvor effektivt plantene klarer å utnytte fotosyntesen. Vi ser også på næringsomsetning og vannkretsløp, det vil si hvor bra

jordforholdene er for plantens vekst og utvikling.

Så langt melder gårdbrukerne om positive erfaringer med systemet. Hvis du vil høre mer fra dem finner du opptak fra webinar 23. november "Prosjektet Måltrettet beting – resultater fra første år» her: <https://ostafjells.nlr.no/nyhetsarkiv/ostafjells/2022/webinar-prosjektet-malrettet-beting-resultater-fra-forste-ar>